

Sluttrapport – Aktiv formidling rettet mot personer i institusjoner og deres pårørende

av

Anneli Wølner Tandy og Tor Holmstad, Harstad bibliotek

Levert Nasjonalbiblioteket 20. mars 2023

Innhold:

Innledning	3
Målsetting	4
Målgruppe	4
Forberedelser og planlegging	4
Aktiviteter	5
Oppfølging	6
Resultater av prosjektet	7
Måloppnåelse	7
Erfaringer	7
Litteratur	9
Vedlegg	9

Innledning

Da Norge ble rammet av pandemien våren 2020, ble befolkningens sosiale handlingsrom innskrenket. De som mestret de sosiale medier hadde en fordel. Folk som ikke var aktive på sosiale medier, eller hadde tilgang til dette, ble konfrontert med en ny virkelighet med strengt søkelys på smittekontroll og begrenset sosial omgang. Resultatet var en økt risiko for isolasjon og ensomhet.

Prosjektsøknaden ble utviklet under pandemiens startfase. Selv om prosjektet ikke var direkte knyttet opp til pandemiens utfordringer, ser vi allikevel noen viktige paralleller: Det handler om å gi et likeverdig og anstendig bibliotektilbud til alle uansett førlighet eller livssituasjon. Å bo på institusjon gjør at man er avhengig av fasilitering av tilbud til beboerne. Dersom det ikke tilrettelegges for gode løsninger for tilgjengeliggjøring av litteratur, kan beboerne gå glipp av en stimulerende og trivselsfremmende faktor. Å formalisere et samarbeid mellom sykehjem og folkebibliotek om røkting av bokdepot, betyr et mere robust og helhetlig tilbud til beboerne.

Vi ønsker å takke alle gode krefter som har bidratt til å få gjennomført prosjektet:

- Elina Plucker, Harstad kommune
- Karen Engen Seppola og Martin Edvardsen, Slottet sykehjem
- Lars Jørgen Høe, Bergsodden sykehjem

Målsetting

Prosjektets målsetting er å styrke formidlingskompetansen til pårørende for mennesker på institusjoner som ikke selv har mulighet til å besøke biblioteket. Vi ønsker å tilby økt utlån og gi personer på institusjoner en god litterær og musikalsk opplevelse. I tillegg ønsker vi å lage et opplegg rettet mot mennesker på institusjoner og deres pårørende med forslag til litteraturpresentasjon og anbefaling av digitale ressurser. Vi vil med dette bidra til et meningsfullt, stimulerende og helhetlig tilbud til beboere i sykehjem, ved å tilby litterære opplevelser og et kvalitetssikret litteraturutvalg til glede for beboere og deres pårørende.

Målgruppe

Målgruppe er beboere i institusjoner og deres pårørende. I tillegg har ansatte og kommunens leseombud fått invitasjon til å komme til formidlingsarrangementene. Vi har også hatt et tilsvarende arrangement på Kulturkaféen i Harstad, der personer med fremmedspråklig bakgrunn har vært målgruppe. Målgruppen er som sådan mennesker i en livssituasjon der de har behov for fasilitering for å få tilgang til et brukertilpasset og kvalitetssikret litteraturutvalg, for å hindre utenforskap på grunn av fysiske, psykiske eller språklige barrierer.

Forberedelser og planlegging

Arbeidet med prosjektet startet i 2020. Harstad bibliotek søkte da om prosjektstøtte til aktiv formidling fra Nasjonalbiblioteket. Biblioteket mottok kr. 50 000,- fra Nasjonalbiblioteket i januar 2021. På grunn av pandemien ba vi om å få overført midlene fra 2021 til 2022 med tanke på å gjennomføre prosjektet da.

Vi jobbet med å få opprettet kontakt med ansatte på Bergsodden sykehjem, Slottet sykehjem og Kulturkaféen i løpet av september 2022. Det er av avgjørende betydning å opprette kontakter på institusjonene for at opplegget med formidling skal ha noe hensikt. Disse kontaktpersonene kan bidra til teknisk hjelp med mikrofoner, lyd og bildefremvisning, og de kan være formidlingskontakter ved å annonsere arrangementer ovenfor beboere, pårørende og medarbeidere. På grunn av etterdønningene av pandemien, samt knappe personalressurser, skulle det vise seg å ta noe tid før kontaktpersoner var på plass på alle institusjonene.

I henhold til prosjektbeskrivelsen skulle det være formidlingsarrangementer og kuratering av boksamlinger for fire eldreinstitusjoner. På grunn av pandemien og stort fokus på smittevern, ble antall eldreinstitusjoner redusert til to. I tillegg hadde vi et formidlingsarrangement på Kulturkafeen for et flerspråklig publikum, men her ble det ikke etablert bokdepot.

Det ble laget en Power Point-presentasjon der vi viste hvordan man kan bruke litteratur med bilder som utgangspunkt for samtaler med eldre. Dette er spesielt viktig i de tilfellene der de eldre ikke er mottakelig for høytlesning i tradisjonell forstand, for eksempel demente. Bildene blir hovedfokus, men korte tekster hjelper også som samtalestarter. I tillegg ble det utviklet en enkel mal for program, som både er fleksibel, men også er et godt styringsverktøy for hvordan et formidlingsarrangement kan gjennomføres. Med det har vi en mal som enkelt kan tilpasses

ulike brukergrupper, noe vi selv fikk erfare da vi ble bedt om å stille på Kulturkafeen med personer med innvandrerbakgrunn som målgruppe.

Det er positivt om en formidler kan fortelle om et tema som han/hun selv er engasjert i. Forhåpentligvis vil dette engasjementet smitte over på lytteren, og kanskje skape en ny interesse som tilhøreren ikke hadde fra før. For andre vil kanskje temaet være gjenkjennbart og friske opp gamle minner. Dette kan forhåpentligvis åpne opp for gode samtaler.

Aktiviteter

Tirsdag 18. oktober innledet vi serien med arrangement på Bergsodden sykehjem. Anneli Wølner Tandy og Tor Holmstad fra Harstad bibliotek presenterte litteratur og digitale ressurser for de fremmøtte. Vi fortalte også om formålet med prosjektet. I tillegg var det allsang. Blant de fremmøtte var det eldre beboere, pårørende, et leseombud og en ansatt. I alt 14 fremmøtte.

Vi hadde med oss et utvalg av litteratur som vi stilte ut. Litteraturutvalget besto av årbøker, billedbøker, kortprosa, sangbøker med mer. Vi håpet på at utstillingene ville stimulere til økt nysgjerrighet og leselyst hos beboere og pårørende.

Det ble informert om tilbudet og kommende arrangementer på Harstad bibliotek. Deretter snakket vi om målet med prosjektet, viktigheten av litteratur, samt digitale ressurser som kan brukes i møtet med eldre.

Tor viste bilder og fortalte fra boken 'Biler: norske favoritter fra gullalderen 1950-1960'. Deretter brukte han Årbok for Harstad til å fortelle om lokal produksjon av busskarosserier på Kaarbø mekaniske, og bilder fra boka ble vist på skjermen. Dette satte i gang samtaler mellom tilhørerne og gjenkjennende nikk.

Anneli viste fram bilder og leste korte tekster fra bøker med nostalgisk tilsnitt (se litteraturliste). Bildene viste gjenstander fra norsk hverdagsliv i "gamle dager", samt historiske begivenheter som brakte fram minner hos tilhørerne. I tillegg sang vi sangene "De nære ting" og "Teddyen min".

Onsdag 19. oktober ble det gjennomført et tilsvarende arrangement på Slottet sykehjem. Der var det 24 fremmøtte. På begge arrangementene ble det servert kaffe og kaker.

Tidlig sommeren 2022 fikk Harstad bibliotek en henvendelse fra Kulturkaféen i Harstad med forespørsel om vi kunne bidra med et kulturelt innslag der. Innslaget behøvde ikke å vare mer enn 15-20 minutter. Brukerne er mennesker med annet morsmål enn norsk, i alle aldersgrupper. Henvendelsen resulterte i at Harstad bibliotek tilpasset opplegget fra Bergsodden og Slottet sykehjem til å gjelde personer med fremmedspråklig bakgrunn. Onsdag 26. oktober besøkte vi Kulturkafeen. Der presenterte vi litteratur og digitale ressurser med vekt på språktrening. Antall fremmøtte var 30-40, men det var vanskelig å finne eksakt tall på grunn av kaférammen.

I tiden frem mot neste arrangement i desember forsøkte vi å få på plass en kontaktperson i hvert av sykehjemmene. Denne kontaktpersonen skulle samarbeide med Harstad bibliotek om

røkting av bokdepot, og finne et egnet sted for bøkene slik at de ble tilgjengelig for beboerne på institusjonen. Vedkommende skulle også formidle bokønsker fra beboerne til biblioteket. Bergsodden sykehjem har en egen kulturarbeider som gjorde jobben enkel når det gjaldt tilrettelegging av arrangement, og oppfølging av bokdepot. På Slottet sykehjem fikk vi ikke opprettet en kontaktperson før i midten av desember.

Mandag 19. desember besøkte Anneli Wølner Tandy og Tor Holmstad Bergsodden sykehjem. Antall fremmøtte var cirka 40. Tirsdag 20. desember gjennomførte de tilsvarende opplegg på Slottet sykehjem. Der var det 23 tilhørere, inkludert to ansatte fra Olavsgården sykehjem som var interessert i å observere arrangementet med tanke på å få til et tilsvarende tilbud der. Rammene rundt dette formidlingsopplegget var jul, både julefortellinger, juletradisjoner og julesanger. Disse arrangementene var mindre preget av informasjon og beskrivelse av målsetting, men mere preget av praktisk anvendelse av det formatet vi hadde utarbeidet. Som sådan var det vellykket, og en bekreftelse på at opplegget enkelt kan tilpasses ulike brukergrupper, tematikk og situasjoner.

Oppfølging

Prosjektet er todelt og består av formidlingsarrangementer, og kuratering av boksamlinger til institusjonene. Vår erfaring er at det er viktig å få opprettet en kontaktperson på sykehjemmene for å sikre kontinuitet og kvalitet på depotordningen. Hver tredje måned kommer representanter fra Harstad bibliotek og bytter ut depotsamlingen med nye bøker, men hvis beboere ønsker å låne bøker lenger blir det selvsagt ordnet.

Bokdepotene vil bestå av god og variert litteratur. Ved at de jevnlig skiftes ut vil bokkassene fremstå som aktuelle og interessante. Materialet i samlingene er til utlån både for beboerne og for de pårørende som kan bruke dette til høytlesning, felles lytting og sang. Dette er både givende kulturelle opplevelser som de involverte deler, og det kan brukes som utgangspunkt for samtale.

Utvalg og innkjøp av litteratur har primært vært foretatt ut fra bibliotekfaglig skjønn. Vi har tatt utgangspunkt i målgruppa, og prioritert et mangfold av genre, temaer, musikk, dikt, kortprosa, romaner og faglitteratur. Under besøkene på sykehjemmene ble så vel beboere som pårørende og ansatte oppmuntret til å komme med litteraturonsker. Et par forslag dukket opp, og disse er blitt fulgt opp ved innkjøp av ny litteratur, samt litteraturutvalget til depotene.

På Slottet sykehjem er det etablert et eget 'Slottsbibliotek'. Dette består av de bøkene som Harstad bibliotek kuraterer. Sykehjemmene holder selv oversikt over bøkene etter egenutviklede system, men Harstad bibliotek stiller naturligvis sin bibliotekfaglige kompetanse til rådighet.

Leseombudene fikk invitasjon til å delta på alle arrangementene, men kun ett leseombud deltok i oktober. Uansett har leseombudene blitt invitert til arrangementene, og det vil de fortsatt bli ved eventuelle fremtidige prosjekter, da formidling av litteratur til personer som bor på sykehjem er midt i kjernevirksomheten til ombudene. Dette er også en mulighet til å presentere leseombudenes virksomhet til de som ikke er det, men kanskje får lyst til å bli rekruttert til leseombudsvirksomhet.

Resultater av prosjektet

Vi erfarte at det er viktig å tilpasse opplegget etter behovene, interessene og 'intellektuelt nivå' hos tilhørerne. Dette stiller krav til ferdigheter hos utøverne som må evne å ha et repertoar å spille på alt etter situasjonen. På sykehjemmene var det tilstrekkelig med inntil en halv time med sang og opplesing. På Kulturkaféen utgjorde publikum personer i alle aldersgrupper, og interessen for digitale tilbud som for eksempel Lesekroken.no og Det flerspråklige bibliotek var naturligvis større her.

Prosjektet har resultert i samarbeid med to av kommunens sykehjem, med hver sine bokdepot som kurteres av Harstad bibliotek. Vel så viktig er det at disse sykehjemmene har hver sine kontaktpersoner som både kan bistå Harstad bibliotek å sikre beboerne og deres pårørende tilgang til god, variert og kvalitetssikret litteratur. Dessuten har vi fått utarbeidet, og testet ut, et enkelt og fleksibelt program for formidling av litteratur til ulike brukergrupper, som for eksempel eldre, og mennesker med annet morsmål enn norsk.

Måloppnåelse

Det er vanskelig å måle om prosjektet har oppnådd styrket formidlingskompetanse hos de pårørende for folk som bor på institusjoner. Dette har vært prosjektets svakhet, da en undersøkelse og evaluering av formidlingskompetanse ikke var prioriterte saker under utforming av arrangementene. Fokus var på tilhørerne og ikke deres pårørende. Dessuten var oppmøtet blant pårørende meget lav til tross for annonsering av formidlingsarrangementene både i oktober og desember både på Bergsodden sykehjem og Slottet sykehjem. Derimot var det mange ansatte til stede på alle arrangementene.

Utplassering av bokdepoter er så vidt kommet i gang, og det er også her vanskelig å måle om utlånet til beboerne på institusjoner har økt. Her er det derimot lagt inn adskillig innsats fra bibliotekets side i å få til en ordening som kan impementeres i ordinær drift hos institusjonene. Dette forutsetter at institusjonene kan stille med kontaktpersoner som kan påta seg ansvaret med oppsyn av bokdepotene. Dette har vi oppnådd på begge sykehjemmene.

Gjennom utforming av program, bokdepot og kontaktnettverk er målsettingen om et meningsfullt, stimulerende og helhetlig litterært tilbud til beboere i sykehjem langt på vei oppnådd.

Erfaringer

Positive:

- Arrangementene med opplesing, sang og PowerPoint-presentasjoner virket oppmuntrende for flere av beboerne på sykehjemmene. Flere eldre kom med egne innspill og startet samtaler i etterkant.
- Eldreinstitusjonene i Harstad er alle sertifisert som livsgledehem. Dette prosjektet bidrar til å styrke denne intensjonen.
- Vi fikk markedsført Harstad biblioteks tjenester og en rekke digitale ressurser til beboere, ansatte og pårørende. Dette var særlig vellykket på Kulturkaféen.

Negative:

- Knapphet på personalressurser på institusjonene er en kilde til frustrasjon.
- Kommunikasjon kan være en utfordring. Ikke alltid lett å få kontakt med 'rette vedkommende' på institusjonene.
- Pandemien la leseombudsvirksomheten på is. Det har vist seg vanskelig å få denne virksomheten i gang igjen.

Øvrige kommentarer:

- De som skal formidle må være forberedt på improvisasjon når teknikken svikter, eller når publikum har ulike preferanser.
- Det er helt avgjørende at det opprettes samarbeid med kontaktperson på institusjonene og folkebiblioteket, både med hensyn til planlegging av arrangement, og røkting av bokdepot.

Litteratur:

- Hoff, Trygve og Harr, Karl Erik: Trollfjell der nord. Gyldendal, 1982
- Johansen, Rune: Så lenge det vara. Press, 2005
- Juleminner. Sang, quiz og trim – sang- og aktivitetsprogram for eldre. Norsk noteservice AS, 2019
- Kramer, Hilde: Minner i bilder – bildebok for personer med demens. Aldring og helse, 2014
- Larsen, Mona Stenseth og Aarø, Selma Lønning: Minneboken – norsk nostalgi. Aschehoug, 2015
- Norske blinkskudd – 1900-2009 – et fotografisk skråblikk på norgeshistorien. Versal: Scanpix, 2009
- Prøysen, Alf: Prøysens jul. Schibsted, 2010
- Stølen, Stein Inge og Risan, Bjørn: Biler - norske favoritter fra gullalderen 1950-1960. Vigmostad & Bjørke, 2014
- Årbok for Harstad 2012

Vedlegg:

- Regnskapsoversikt
- PowerPoint - presentasjon
- Program
- Litteraturoversikt til bokdepotene

